

Комісія для вивчення історії західно-руського та вкраїнського права при Співально-Економічному Відділі Української Академії Наук.

Короткий огляд праці за 1919—1925 (перша половина) роки.

Комісію для вивчення історії західно-руського та вкраїнського права засновано 27 січня 1919 року з пропозиції академика Ф. В. Тарановського.

Спочатку вона працювала у складі: Голови Комісії Ф. В. Тарановського та членів: академиків Д. І. Багалія, Б. О. Кістяковського, А. Е. Кримського, О. І. Левицького та співробітника В. Л. Модзалевського. За Керівничого над працями Комісії був І. М. Каманін, за Секретаря — В. І. Новицький.

В 1919—1920 рр. цей склад Комісії за малим був не розпавсь, і в травні 1920 року вона фактично перестала існувати. Н. П. Василенкові, що його в липні 1920 року обрано на академика на катедрі історії західно-руського та вкраїнського права, довелося поновити й поширити склад Комісії та її діяльність.

За Керівничого над працями Комісії лишивсь на короткий час І. М. Каманін, але 11 січня 1921 року він помер. Нового Керівничого не було призначено, і фактично керував Комісією голова її академик Н. П. Василенко. Новими співробітниками-членами Комісію поновлюваноувесь час: 1920 року до неї вступили: В. І. Щербина, С. М. Іваницький-Василенко, П. К. Бонташ (останній вийшов із складу Комісії в 1923 році); в 1921 році — І. І. Мінаков (вибув 1924 р.), І. Ю. Черкаський, Л. О. Окиншевич, І. М. Балінський; в 1922 р. — С. Г. Борисенок та Г. Л. Попов; в 1923 році — О. В. Орищенко та Н. В. Масляников (обидва вибули з складу Комісії в 1924 році).

В березні 1922 року, в звязку з загальним укороченням штатів Академії, в Комісії, oprіч Голови, лишивсь тільки один штатний учений співробітник, що одержував платню — Л. О. Окиншевич. В лютому 1924 р. на штатного вченого співробітника Комісії призначено ще С. М. Іваницького-Василенка.

Отже тепер (на 1 червня 1925 року) в Комісії, окрім Голови, є двоє штатних (із платнею) та п'ятеро нештатних (безплатних) наукових

співробітників. Останні працюють виключно завдяки своїм науковим інтересам. За Секретаря Комісії є Л. О. Окиншевич.

Завдання Комісії — розробляти історію західно-руського та вкраїнського права.

В напрямку праці Комісії, в звязку із змінами в складі її, можна одзначити два періоди. Перший склад Комісії, на чолі з академиком Ф. В. Тарановським, гадав був, що в звязку з заведенням по університетах України катедр історії західно-руського та вкраїнського права, за головне завдання Комісії має бути археографічна її діяльність — видання юридичних пам'ятників та юридичних актів Західної Руси та Вкраїни литовсько-польського та козацького періодів. Комісія хтіла була виготовити шкільне видання Литовського Статуту III редакції (1588 р.), з друкованого примірника Мамоничівського видання 1588 року, що переховується в бібліотеці колишнього Київського університету, та видання хрестоматії з історії права на Вкраїні, що до неї мали увійти найважливіші історично-юридичні джерела. Oprіч цього, Комісія мала на меті видати документи Генерального Військового Суду та полкових судів Лівобережної України XVII-XVIII ст., документи Луцького Трибуналу, то-що.

В 1920 році, відколи на посаду Голови Комісії обрано академика Н. П. Василенка, праця її набула іншого напрямку й ширшого характеру. Зачинення на Україні університетів узагалі і юридичних факультетів, зокрема робило практичні цілі, що раніше ставила собі Комісія, зайвими. Комісія не кинула, однаке, думку видавати пам'ятники західно-руського та вкраїнського права, ба навіть поширила їхне коло, але, в звязку з умовами життя, визнала це не черговим завданням. Комісія звернула більшу увагу на наукову розробку питань з історії західно-руського та вкраїнського права. Члени Комісії працювали, за дорученням голови Комісії, над розробленням окремих тем та питаннів. Внаслідок цієї праці Комісія сподівається мати низку монографій з найтемніших та спірних питань з історії литовсько-руського та вкраїнського права.

Що-до праці над підготовуванням до видання історично-юридичних пам'ятників Західної Руси та Вкраїни, в першу чергу Комісія вирішила продовжувати працю над підготовкою до видання Литовського Статуту 1588 року — передрукувати Мамоничівське видання. Працю в цім напрямку спочатку провадив був І. М. Каманін, а як він помер, її взяв на себе Голова Комісії академик Н. П. Василенко. Тепер її вже зроблено настільки, що, за сприятливих умов, можна-б було розпочати і друк її.

Член Комісії В. І. Щербина, за дорученням од Комісії, зібрав та підготував до видання статті-умови Гетьманщини з Московською державою. Підготовлено до друку також акти Луцького Трибуналу, що їх вважали були за загублені, а тепер їх знайшов і виготовив до друку член Комісії Г. Л. Попов.

Опріч цього, члени Комісії працювали над бібліографією литовсько-руського та вкраїнського права (С. М. Іваницький-Василенко й Л. О. Окиншевич) та покажчиком до матеріалів, що стосуються до України в „Полномъ Собрани Законовъ Россійской Имперіи“ (С. М. Іваницький-Василенко). С. М. Іваницький-Василенко зробив, за редакцією академика Н. П. Василенка, переклад на українську мову праці С. Кутшеби „Нарис історії державного ладу Польщі. Том II. Литва“. Переклад цей, однаке, залишається ненадрукований за браком коштів.

В 1925 році Комісія приступила до нової колективної роботи, до складання словника юридичних давнин Західної Руси та Вкраїни, потреба в якому давно вже відчувається. Для цього поки-що складається термінологічні картки з актових та літературних джерел. Поки-що складено по-над 1500 карток.

Суто-наукова праця Комісії полягала в дослідженні різних питань з історії західно(литовсько)-руського та вкраїнського права. Працю розподілено поміж членами Комісії так:

1. С. М. Іваницький-Василенко виучував (в 1920-1922 рр. норми магдебурзького права, що було за правне джерело для міст Литви, Білоруси та Вкраїни; в 1925 році — досліджував шляхетське землеволодіння на Гетьманщині після 1654 року.

2. І. Ю. Черкаський виучував судовий устрій та судочинство на Гетьманщині; побіч цього досліджував питання про копні (громадські) суди на Литві та Вкраїні.

3. І. М. Балінський досліджував питання про феодалізм та феодальні інститути в Польщі, Литві та Вкраїні.

4. С. Г. Борисенок виучував карний інститут вигнання в давньоруському, литовсько-руському та вкраїнському праві.

5. Г. Л. Попов досліджував Луцький Трибунал, а від 1924 року працює над питанням про інститут сусідства на Правобережній Україні.

6. І. І. Мінаков в 1921-1923 роках працював над дослідженням фінансової організації Гетьманщини (1654-1781).

7. Н. В. Масляников (1923) виучував інститут возних в литовсько-руськім праві.

8. О. В. Орищенко (1923) досліджував питання про податки та повинності литовської держави.

9. Л. О. Окиншевич досліджував історію центрального управління в Лівобережній Україні після Богдана Хмельницького в XVII-XVIII вв. Oprіч цього, він систематично виучував історію литовсько-руського та вкраїнського права.

На засіданнях Комісії, між іншим, заслухано і обговорено такі доповіді¹⁾:

¹⁾ Тут вказано тільки що-найважливіші доповіді. Але, oprіч них на кожному засіданні Комісії заслухувано доповіді членів її про їхню поточну наукову працю над правними джерелами, над літературою питання; доповіджувано про працю в архівах; зачитувано звідомлення членів Комісії, рецензії на нову наукову літературу, то-що.

В 1921 році (всього 34 засідання):

С. М. Іваницький-Василенко. Джерела магдебурзького права Литви та Вкраїни.

Він-же. Догматичне вивчення джерел магдебурзького права.

І. І. Мінаков. Фінанси Гетьманщини (3 доповіді, 2, 9 та 16 травня).

В. І. Щербина. Статті Богдана Хмельницького (7 вересня).

П. К. Бонташ. Час видання провінціяльних привileїв вел. княз. Литовського (1 й 8 листопаду).

В 1922 році (26 засідань):

С. М. Іваницький-Василенко. Закони про опіку над недолітками в джерелах магдебурзького права міст Литви та Гетьманщини (25 квітня та 13 червня)— друкується в цьому збірнику.

Л. О. Окиншевич. Генеральна Військова Канцелярія України за перших часів існування (1722-1727) (16 листопаду).

В 1923 році (20 засідань):

С. Г. Борисенок. Поток і вигнання Руської Правди (19 квітня).

Він-же. Підпалювання в Правді Руській (1 листопаду).

Він-же. Конокрадство в Правді Руській (15 листопаду).

Л. О. Окиншевич. Московські Прикази XVII ст. в їх відношенні до Гетьманщини (24 травня).

Проф. П. В. Клименко. Організація праці в українських цехах (22 листопаду).

Н. В. Масляников. Уряд возного в Литовськім Статуті (13 грудня).

В 1924 році (29 засідань):

І. М. Балінський. Імунітет у середньовічній Польщі (3 січня).

Г. Л. Попов. Луцький Трибунал (31 січня та 14 лютого)— друкується в цьому збірнику.

Він-же. До історії сусідства на Правобережжі (25 вересня).

Л. О. Окиншевич. Рада старшини на Гетьманщині (14 травня)— надруковано в IV книжці „України“ за 1924 рік.

І. Ю. Черкаський. Громадські (копні) суди на Литві та Вкраїні (21, 28 лютого, 6, 13 березня, 21, 28 травня, 4, 11, 19, 25 червня, 10, 17 вересня, 1, 15, 28 жовтня, 4, 18 листопаду, 2, 16, 23 грудня).

В 1925 році (перша половина) (16 засідань):

Голова Комісії акад. Н. П. Василенко. Пам'ятник українського права XIII століття (23 січня)— друкується в Ювілейному Збірнику Товариства імені Шевченка у Львові.

Л. О. Окиншевич. Наука історії українського державного права. I. Княжа доба— готово до друку.

Він-же. Наука історії українського державного права. II. Литовська доба (25 травня).

Він-же. Приказ „Малая Россія“ Московської держави XVII ст. (4 березня)— друкується в „Україні“.

І. Ю. Черкаський. Громадські (копні) суди на Литві та Вкраїні (18 лютого).

Він-же. Поволання над трупом забитого (13 квітня)—друкується в цьому збірнику.

С. М. Іваницький-Василенко. Державське землеволодіння давньої польської шляхти на Гетьманщині (19, 25 березня, 1, 8 квітня)—друкується в „Науковому Збірнику“, що виходить при 1-му Відділі Академії Наук під ред. акад. М. С. Грушевського.

Починаючи з 1925 року, Комісія улаштовує приблизно раз на місяць прилюдні засідання. Їх одбулося поки-що троє. На двох з них (в лютому і в березні) член Комісії І. Ю. Черкаський прочитав вступні розділи своєї монографії про „Громадські (копні) суди на Литві та Вкраїні“; на третьому (18 травня) член Комісії І. М. Балінський зробив доповідь про „Умовне землеволодіння в Польщі“ (до історії феодалізму в Польщі, Литві та на Вкраїні).

В 1921 році член Комісії В. І. Щербина мав од Комісії командування в Чернігів, де йому доручено ознайомитись у музеї В. В. Тарновського з друкованим в 1659 році примірником гетьманських статтів. В. І. Щербина зняв копію з примірника і фотографії з нього.

Члени Комісії І. Ю. Черкаський та Л. О. Окиншевич увесь час працювали над рукописами О. М. Лазаревського та М. О. Судіенка в бібліотеці колишнього університета св. Володимира. Тепер порушено питання перед відповідними органами влади, щоб їх командировано до Москви, Ленінграду та Харкова для ознайомлення з тамтешніми архівами з боку виучування українського права.

Секретар Комісії **Лев Окиншевич.**